

PROŠLOST

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 48, godina XXIV
novembar, 2019.
[str. 23-32]

© Monos 2019

Kako su provedeni prvi vjerski i vakufsko-mearifski džematski izbori na području gračaničkog kotara, 1909. godine

*(Prilog izučavanju borbe Muslimana
Bosne i Hercegovine za vjersku i
vakufsko-mearifsku autonomiju)*

Mina Kujović

Borba Muslimana Bosne i Hercegovine za vjersku i vakufsko-mearifsku autonomiju, s kraja 19. stoljeća uspješno je okončana donošenjem i objavom *Statuta za autonomnu upravu islamskih vjerskih i vakufsko-mearifskih poslova u Bosni i Hercegovini*, 1. maja 1909. godine. Za budući vjerski, pa i politički razvoj bosanskih Muslimana taj je statut bio od višestrukog značaja. Temeljem njegovih odredbi, između ostalog, prvi put u njihovoj historiji dozvoljeno im je da sami biraju svoje vjerske i vakufsko-mearifske organe. U prvom dijelu članka daje se kratak osvrt na sam autonomni pokret i ključne odredbe *Statuta*. U drugom, opširnijem dijelu govori se o prvim autonomnim izborima, održanim za grad Gračanicu i 18 mjesta (džemata) u gračaničkom kotaru. Navedena su imena i prezimena svih izabranih članova za nove vjerske i vakufsko-mearifske organe, te imena kandidata iz Gračаницe za Okružno vakufsko-mearifsko povjerenstvo u Tuzli. Svi podaci su navedeni na temelju, do sada nekorisćenih, dokumenata, pohranjenih u arhivskom fondu, nastalom tokom djelovanja Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, od 1879. do 1918. godine.

prošlost

Ključne riječi: Vakufsko-mearifska autonomija, Gračanički kotar, izbori, Soko, Sladna, mektebski prirez

UVOD

Muslimani Bosne i Hercegovine u momentu Austro-Ugarske okupacije, 1878. godine, nisu bili vjerski organizirani u pravom smislu te riječi, jer takvo organiziranje islam nije poznao. Zato su okupacione vlasti iz svojih pragmatičnih razloga (da bosanske Muslimane udalje što više od svog vjerskog središta u Istanbulu) već u prvim godinama okupacije nastojale riješiti to pitanje. Nakon određenih političkih peripetija i diplomatskih intervencija, već 1882. godine u Bosni i Hercegovini je ustanovljena institucija reis-uleme i ulema međžlisa od 4 člana, te tako udareni temelji vjerskom organiziranju bosanskohercegovačkih Muslimana. U isto vrijeme pristupilo se reorganiziranju institucije vakufa s ciljem da se, uspostavom bolje i savremenije uprave, obezbijedi povećanje vakufskih prihoda za stabilnije izdržavanje vjerskih, kulturnih i školskih ustanova, ali i islamskog sveštenstva koje je do tada, uglavnom, zavisilo od milodara. Sa tom namjerom je Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, 1883. godine i formirala privremeno povjerenstvo/komisiju (ZVK), da bi već sljedeće, 1884., u svim okružnim, kotarskim i gradskim mjestima uspostavila slične okružne i

kotarske vakufske komisije.¹ Centralna ZV-K(P) je te, 1894. godine, zajedno sa okružnim i kotarskim vakufskim komisijama postala stalna i strogo nadzirana ustanova. Zemaljske vlasti postavljale su članove centralnih i kotarskih vakufskih tijela i vršile nadzor nad njihovim poslovanjem.² To će ubrzo dovesti do masovnog nezadovoljstva koje će pokrenuti bosanskohercegovačke muslimane u borbu za vjersku i vakufsko-mearifsku (prosvjetnu) autonomiju. Prema mišljenju profesora Mustafe Imamovića, jednog od naših vodećih pravnih historičara, bio je to prvi značajan politički pokret, koji je ponikao u samom bošnjačkom narodu.³ Borba je otpočela 1899. (prema nekim historičarima i ranije), a okončana 1. svibnja/maja 1909. godine, stupanjem na snagu *Statuta za autonomnu upravu islamskih vjerskih i vakufsko-mearifskih poslova u Bosni i Hercegovini*,⁴ poznat i pod nazivom *Autonomni statut*.⁵

Naslovna strana Statuta za autonomnu upravu islamskih vjerskih i vakufsko-mearifskih poslova u Bosni i Hercegovini

U ČEMU JE ZNAČAJ STATUTA?

Radi se o dosta opsežnom pravnom aktu koji se sastojao iz 184 paragrafa /člana, raspoređena u 12 poglavlja.⁶ Obuhvatio je sve bitne aspekte djelovanja vjerske zajednice muslimana, od pitanja odnosa države prema islamu, koji je ovim činom postao priznata i potpuno ravnopravna vjera, do financiranja

1 *Borba Muslimana BiH za vjersku i vakufsko-mearifsku autonomiju*, Sabrao i uredio Ferdo Hauptman, 25

2 Naredba ZV za BiH je obznanjena u *Glasniku zakona i naredbi za BiH za 1994.*, Sarajevo, 1995..

3 Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, 362

4 *Glasnik zakona i naredaba za Bosnu i Hercegovinu*,. 1909, Komad X , 419-454.

5 Pr. dr. Ferdo Hauptman je odabrao i uredio sve značajnije dokumente koji se odnose na borbu Muslimana za vjersku i vakufsko-mearifsku autonomiju od 1894. do 1909.godine. Dokumenti su pohranjeni u Prezidiju Odjeljenja za poslove Bosne i Hercegovine u sastavu arhivskog fonda Zajedničko ministarstvo financija. Odabrani dokumenti se, uglavnom, odnose na prepisku Zajedničkog ministra financija u Beču i zemaljskog poglavara u Sarajevu i ne dotiču se puno lokalnih sredina. Zato u tom izboru nema niti jednog dokumenta koji se odnosi na Gračanicu. Ova činjenica pokazuje da borba nije doticala gračaničke građane i da je tekla mimo njih.

6 I – opće ustanove; II – vakufsko-mearifski džemat; III –kotarska vakufsko-mearifska skupština i kotarsko vakufsko-mearifsko povjerenstvo; IV – Vakufsko-mearifski sabor; V- Vakufsko-mearifski sabsorski odbor; VI-Uprava samostalnih vakufa; VII – centralna vakufsko-mearifska zaklada; VIII – Ulema međžlis; IX – muftije; X-vakufsko-mearifske škole; XI – prirez; XII – prelazne ustanove.

vakufske uprave i organizovanja izbora vakufsko-mearifskih džemata. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini uspostavljena je kao autonomna vjerska organizacija centraliziranog tipa u kojoj je uprava skoncentrisana u instituciji reisul-uleme i Ulema-medžlisa (vjerski poslovi), odnosno Sabora i Saborskog odbora (vakufsko-mearifski poslovi). Niži organi uspostavljeni su, uglavnom, kao savjetodavna i operativna tijela.⁷ Za bosanske muslimane Statut je bio od izuzetnog značaja jer im je omogućio (davao pravo) da biraju svoje vjerske i vakufsko-mearifске predstavnike i da slobodno raspolazu svojom vakufskom imovinom, te da donose i sprovođe odluke na temeljima islama i islamskih propisa, bez miješanja države, njene vlade i zvaničnika.⁸

U drugom poglavlju Statut reguliše provođenje izbora kandidata za okružna i kotarska vakufsko-mearifska samoupravna tijela kao i za organe mjesnih džemata na određenom kotarskom području.⁹ Predviđeno je da vakufsko-mearifska tijela mogu formirati džematsku skupštinu i džematski medžlis, koji će se starati o vjerskim i prosvjetnim poslovima svoga džemata. Zastupnici svih džemata jednog kotara činili su kotarsku vakufsko-mearifsku skupštinu, koja je birala

članove kotarskog vakufsko-mearifskog povjerenstva i njihove zamjenike.¹⁰

IZBORI U DŽEMATIMA GRAČANIČKOG KOTARA

Shodno odredbama ovog Statuta, tokom jeseni 1909. godine, u svim gradovima i u svim kotarskim mjestima provedeni su prvi samostalni izbori za predstavnike vjerskih i vakufsko-mearifskih organa. U gračaničkom kotaru izbori su održani u gradu Gračanici i 18 drugih džemata koji su pripadali tom kotarskom području. U džematima Sokol i Sladna, iz neutvrđenih razloga, izbori nisu obavljani ni 1909. ni 1910. godine, pa je odmah na početku primjene Statuta obznajeno da se ni jedan od 18 njegova člana neće odnositi na te džemate sve dok se ne prisile da obave izbore.

O tome kako su protekli prvi izbori za predstavnike vjerskih i vakufsko-mearifskih organa u gračaničkom kotaru podatke nalazimo u Izvještaju koji je 17. 9. 1909. godine Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu iz Sarajeva dostavila Zajedničkom ministarstvu financija u Beču.¹¹ U pohvalnom tonu navodi se da su u Gračanici završeni izbori na takav način da sve provedeno može poslužiti kao primjer drugima. U odgovoru Zemaljskoj vladi iz Beča, 25. 9. 1909. godine, koji je pot-

7 Adnan, Jahić, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme monarhističke Jugoslavije.*, 112

8 *Isto*, 111

9 Džemati su bili najniže jedinice vakufsko-mearifске samouprave koji su obrazovani u svim mjestima pa i naseljima u kojim je živjelo najmanje stotinu muslimanskih žitelja. Na njihovom čelu bio je džematbaša, čija je zadaća bila zastupanje vjerskih i prosvjetnih interesa svog džemata pred kotarskim povjerenstvom, a na temelju zaključaka skupštine. Džematbaša, također, zastupa džemat u komunikaciji sa drugim organizacijama i pojedincima. Džematski medžlis ima pravo postavljanja onih vjerskih zvaničnika svog džemata, čije održavanje pokriva sam džemat.

10 Prema § 73, kotarsko vakufsko-mearifsko povjerenstvo je organ vakufsko-mearifске samouprave u čiji djelokrug, između ostalog, spada: vođenje evidencije o vakufsko-mearifskom pokretnom i nepokretnom imetku na nivou dotičnog kotara, nadziranje vjerskih i vakufsko-mearifskih zgrada, pomno praćenje cjelokupnog poslovanja mutevelija i osoba koje se plaćaju vakufsko-mearifskom sredstvima, davanje prijedloga Vakufskom saboru u pogledu ustroja, uzdržavanja i popravki džamija, medresa, mekteba, škola, odgajališta, humanitarnih zavoda, konvikata, potom svih odluka i aktivnosti koje se tiču korišćenja vakufske imovine sa dotičnog područja-prodaja, trampa, opterećenje, način iznajmljivanja i izdavanja u zakup, kupovina nekretnina.. Adnan, Jahić, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme monarhističke Jugoslaviji*, 115)

11 ABH, ZV BiH, šifra 62/20/4 -1909.

pisao Lajoš Thalloczy¹², izražava se zadovoljstvo što su izbori u Gračanici tako uspješno provedeni, a naročito zato što nisu trebale nikakve intervencije vlasti na temelju člana 12 Autonomnog statuta.¹³

Kao dokaz o uspješnosti izbora u Gračanici, u prilogu izvještaja Zemaljske vlade našao se i opširan zapisnik sa tih izbora, koji je po propisanoj proceduri otposlan iz Gračanice na Vladinu adresu u Sarajevu. Zapisnik je potpisao Arif Hikmet ef. Mehinagić kao šerijatski sudija u Gračanici i predsjednik Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva. Iz zapisnika se vidi da su izbori obavljani u periodu od 15. do 17. jula 1909. godine.¹⁴ Osim izbora za kandidate u Kotarsku vakufsko-mearifsku komisiju, uspješno su obavljani izbori i za okružne organe, koji su održani tokom jula i augusta iste, 1909. godine. U zapisniku se naglašava da su izbori uspješno okončani iako džemati Sokol i Sladna, koji su 1895. godine imali 1252 muslimanska stanovnika, u njima nisu učestvovali. Nisu ih pokrenule ni dvije pismene intervencije vlasti, poduzete u skladu sa članom 55 Autonomnog statuta. Interesantna je konstatacija da im, za razliku od ostalih džemata "nije stalo" do uspostave vjerske i vakufske autonomije. Usput se "daje na znanje" Zemaljskoj vladi da u Statutu nema upute kako treba postupiti u takvim slučajevima.

Zapisnici sa rezultatima izbora, na kojim su Muslimani u Bosni i Hercegovini prvi puta u svojoj historiji birali svoje predstavnike u novouspostavljenim vjerskim i vakuf-

ske-prosvjetnim organima i tijelima, dostavljani su iz kotarskih mjesta zemaljskoj vladi u Sarajevo. U njima nalazimo zanimljive pojedinosti sa izbornih mjesta, među kojima su i imena izabranih. Prema spisku izabranih na području Gračanice, zaključujemo da su povjerenje u ovim izborima dobijali najugledniji ljudi u svojim sredinama, starješine imućnih porodica i jedan broj iz kategorije takozvane "sitne uleme". To su pojedinci koji će se u kasnijim godinama, a pogotovo poslije Prvog svjetskog rata, često javljati u vjerskom i političkom životu sredina u kojima su živjeli (vidi prilog sa imenima izabranih na području gračaničkog kotara).

ZAŠTO NISU ODRŽANI IZBORI U SELIMA SOKO I SLADNA

Iz dostupne arhivske građe nije se moglo ustanoviti zbog čega su muslimani naselja Sokol i Sladna u gračaničkom kotaru odbili da polovinom jula 1909. godine organiziraju i provedu izbore svojih predstavnika u vjerske i vakufsko-mearifске organe u svom džematu, te da delegiraju svog predstavnika za kotarsko vakufsko-mearifsko povjerenstvo. Kao što je već spomenuto, u zapisniku o izborima navodi se da su, u skladu sa članom 38 Autonomnog statuta, dva puta pisani i slati pozivi u spomenute džemate, ali izbori nisu obavljani.

U naselju Sladna izbori nisu obavljani ni do marta 1910. godine, o čemu svjedoče dva dokumenta, oba datirana 26. februara 1910. Prvi dokument je dopis pod brojem 369/10 i

12 Lajos Thallóczy, (1856. –1916.), mađarski historičar, arhivista i visoki državni činovnik. U to vrijeme bio je rukovoditelj jednog odjela u Bosanskom uredu pri Zajedničkom ministarstvu finansija u Beču. Bavio se bosanskom historijom, a naročito genealogijom, heraldikom i biografijama pojedinih ličnosti iz njenog srednjovjekovnog perioda. Objavio je niz ćirilskih i latinskih povelja, a pisao je i o vojvodi Hrvoju Vukčiću, o historiji Jajca, kao i o mnogim drugim temama. Svoja znanja sazeo je u knjizi *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, objavljenoj u Minhenu i Lajpcigu, 1914. godine.

13 ABH, ZV BiH, šifra 62/20/5 -1909.

14 Prema & 24 glasanje za članove autonomnih tijela bilo je javno, odnosno usmeno, pri čemu je predsjedavajući mogao odlučiti da se ono obavi ustajanjem ili dizanjem ruku. Pa ipak, radilo se o prvim organima Islamske zajednice čiji je izbor i rad podrazumijevao participaciju najširih slojeva bošnjačkog stanovništva. I u tome je historijska važnost Autonomnog statuta iz 1909. (Adnan, Jahić, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme monarhističke Jugoslavije.*, 113)

ولاية اوقاف و معارف مجلس عمومي الخميني
VAKUFSKO-MEARIESKI SABORSKI ODBOR U SARAJEVU.

Broj 369/10

Sarajevo, 26. februara 1910.

Organizovanje džemata
šifara kotar Gračanica.

Visokoj zemaljskoj vladi
u Sarajevu

Zlamsko stanovništvo gornjeg džemata
iz prijedloga opetovanih poruka i naloga
neće, da se u smislu § 38. autonomnog
Statuta organizuje i neće za tu svrhu
ni pozivati kotarskog vakufsko-mearifskog
povjerenstva, da se o njemu.

Opozivom na § 12. autonomnog statuta
umogućava se visoka zemaljska vlada,
da svojom prisilnom moći provedbu
ove organizacije odredi.

Vakufsko-mearifski direktor:

[Signature]
K. NOREUM & BOS. HERCEG
Prisam 1. III. 1910
№ 40858 mt. P.
1910

nazivom (predmeta) *Organizovanje džemata Sladna kotar Gračanica*, koji je Vakufsko-mearifski saborski odbor u Sarajevu dostavio Visokoj zemaljskoj vladi 26. februara 1910. godine. U njemu je navedeno da *islamsko stanovništvo gornjeg džemata uz prkos ope-tovanih poziva i naloga neće, da se u smislu 38 autonomnog statuta organizuje i neće za tu svrhu ni pozivu kotarskog vakufsko-mearifskog povjerenstva, da se odazovu. Pozivom na 12 autonomnog statuta umoljava se Visoka zemaljska vlada, da svojom prisilom moći provedbu ove organizacije odredi. Vakufsko-mearifski direktor Arnautović*¹⁵

Interesantno je da je Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu istog dana otposlala odgovor Vakufsko-mearifskom saborskom odboru u Sarajevu u kojem je objasnila razloge zbog kojih ne može "prisilom moći" organizirati izbore u džematu Sladna.¹⁶ Između ostalog, navodi se kako iz "rečenog dopisa" nije jasno da li se "stvar" odnosi na ustanovljenje vakufsko-mearifskog džemata u navedenom mjestu ili pak na izbor vakufsko-mearifskog džematskog medžlisa. Ako se odnosi na ustanovljenje džematskog medžlisa, to je već završeno, jer naselje Sladna ima dovoljan broj islamskog stanovništva, te u smislu člana 38 Statuta već čini poseban vakufsko-mearifski džemat.¹⁷ Prema odgovoru koji je Vlada dostavila ZVMSO (Zemaljski vakufsko-mearifski saborski odbor) proizilazi da Sladna, kao zaseban džemat, ima pravo uživati sve povlastice iz Autonomnog statuta, s tim što su njegovi mještani bili dužni ispunjavati sve obaveze, propisane Statutom, između ostalog

plaćati i vakufsko-mearifski prirez, bez obzira na to da li su izabrali vakufsko-mearifski medžlis ili ne. Iz ovih činjenica, proizišao je zaključak Vlade da nije "nužno poduzimati nikakve mjere protiv stanovnika rečenog mjesta u pogledu ustanovljenja džemata."

Ako se pak zahtijev ZVMSO odnosi na organiziranje džematskog medžlisa, Vlada je dala objašnjenje "da uspostavljanje vakufsko-mearifskog medžlisa ne može na drugi način biti, nego da stanovnici dotičnog mjesta upotrijebe izbornu pravo koje mu po 43 Statuta pripada. Nu, u istom Statutu nema ustavnog prava kojim bi se mogli stanovnici prisiliti da ta prava poslovlično izvrše (...) Nije li uzrok, da se izbori izvršili nijesu ta okolnost da su neki stanovnici iz inada ili kojeg drugog nedopustivog razloga to zapriječili. Naravno je da bi ZV u ovom potonjem slučaju na ta mošnji zahtijev odredila nužne mjere, ali to samo ukoliko se tiče uzdržavanje javnog mira i reda da se izbori bez smetnji izvrše. Usljed gore istaknutog umoljava se Vakufski sabor da izvoli ovu stvar u pretres i na ispitivanje uzeti te u slučaju uvidene potrebe za intervenciju zemaljskih vlasti svoj zaključak sa nužnim razjašnjenjem ovamo saopćiti."¹⁸

PROBLEMI OKO UBIRANJA MEKTEBSKOG PRIREZA U GRAČANICI

Iako su izbori na području gračaničkog kotara uspješno provedeni, iz jednog dokumenta saznajemo da naplaćivanje mektebskog prireza¹⁹ u gradu nije bilo jedno-

15 ZV BiH, šif. 62-45/1910.

16 Džemat Soko u kojem također nisu provedeni izbori u ovim se dokumentima iz 1910. godine ne spominje.

17 Ustanovljenje i ograničenje džemata u smislu paragrafa 180 istog Statuta u djelokrug popunjenog kotarskog vakufskog povjerenstva neovisno o sporazumu ili kakvom djelovanju stanovnika. Prema tome treba smatrati da je rečeno mjesto zvanično ustanovljeno i ograničeno kao posebni vakufsko-mearifski džemat.

18 ABH, ZV BiH, šifra 62-45/1910.

19 Prirez je, prema odredbama Autonomnog statute, bio porez namijenjen isključivo za održavanje mekteba (sibjan mekteba i mekteba ibtidaija). Trebala su ga plaćati sva domaćinstva jednog džemata, a određivan je prema imovnom stanju domaćina. Međutim, kako su se imovna stanja domaćinstava često mijenjala, a prirezi ostajali isti, jer su rijetko mijenjani u arhivskim dokumentima su sačuvane brojne žalbe na njegovu visinu.

stavno, pa su organi zaduženi za njihovo prikupljanje odustajali od prinudne naplate. O problemima u vezi sa naplaćivanjem mektebskog prireza, službeni dopis Zemaljskoj vladi u Sarajevu, 14. aprila 1909. godine, ispred Kotarskog ureda pisao je kotarski predstojnik Ladislav Zima.²⁰ U dopisu je naveo da ukupni zaostatak mektebskog prireza u Gračanici iznosi 245 K i da se to nije moglo naplatiti: *Da se utjera gore navedeni zaostatak poduzimana je češće puta ovrha, ali su ovi zaostaci samo kod takvih osoba koje tvrde da im je mnogo više prireza propisano da plate nego su oni upisali. Stoga je prisilno utjerivanje vrlo teško i to tim više, što ovi dužnici otvoreno izjavljuju da će radije dozvoliti da budu poplijenjeni nego li dragovoljno platiti. Stoga je Kotarski ured u Gračanici odustao od prisilnog utjerivanja koji je bio odredio, budući bi to prouzrokovalo veliko ogorčenje među islamskom ehalijom.*²¹

Zemaljska vlada je početkom juna iste godine o ovom problemu izvijestila i Zemaljsko vakufsko ravnateljstvo.²² Vladin prijedlog je bio da se sporni dug otpiše, jer bi nastali veći problemi ako bi se pristupilo njegovoj prisilnoj naplati. Nažalost, u dostupnoj dokumentaciji nije se moglo saznati kako je ovaj problem definitivno riješen.

ZAKLJUČAK

Borba Muslimana Bosne i Hercegovine za vjersku i vakufsko-mearifsku autonomiju uspješno je okončana objavom *Statuta za autonomnu upravu islamskih vjerskih i vakufsko-mearifskih poslova u Bosni i Hercegovini (Autonomni statut)*, 1. maja 1909. godine. Jedna od odredbi tog Statuta bila je da bosanskohercegovački Muslimanima prvi put u svojoj historiji mogu sami birati predstavnike u svojim džematima i vakufsko-mearifskim tijelima. Temeljem ove odredbe, u gračanič-

kom kotaru izbori su uspješno organizovani i provedeni sredinom jula iste godine, za grad Gračanicu i 18 mjesta (džemata). Samo u džematima Soko i Sladna izbori nisu održani ni 1909. ni 1910. godine. Iz dostupne arhivske građe nije se moglo utvrditi zbog čega u ta dva džemata nisu bili izbori i da li su nakon 1910. uopće provedeni. Prema Autonomnom statutu, džemati Soko i Sladna, iako nisu proveli izbore za svoje predstavnike u vjerskim i vakufsko-mearifskim tijelima, bili su obavezni, kao i svi ostali džemati u kojima su održani izbori, plaćati prirez (doprinos) za mektebe. Iako su izbori za predstavnike u muslimanska vjerska i vakufsko-mearifska tijela u Gračanici uspješno provedeni, naplaćivanje mektebskog prireza nije bilo uspješno pa se nakupio priličan dug koji je trebalo prisilno naplaćivati. O problemima u vezi sa otežanom naplatom mektebskog prireza od gračaničkih Muslimana izvijestio je Zemaljsku vladu u Sarajevu tadašnji kotarski predstojnik Ladislav Zima, a Vlada je predložila Zemaljskom vakufskom ravnateljstvu da se zaostali dug ne naplaćuje prisilno nego da se oprosti. Nije nam poznato da li je prijedlog prihvaćen niti kako je problem riješen.

IZVORI I LITERATURA

1. Arhiv Bosne i Hercegovine (ABH), Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu (ZV BiH), 1909. i 1910.
2. Glasnici zakona i naredbi za Bosnu i Hercegovinu, 1895. I 1909.
3. Borba Muslimana Bosne i Hercegovine za vjersku i vakufsko-mearifsku autonomiju, Građa. Sabrao i uredio Ferdo Hauptman, Sarajevo, 1967.
4. Mustafa, Imamović, *Historija Bošnjaka*, Sarajevo, 1998.
5. Adnan, Jahić, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme monarhističke Jugoslavije*, Zagreb, 1910.

20 Ladislav Zima, kotarski predstojnik u Gračanici od 1908. do 1910. godine.

21 ZV BiH, šifra 62-140-20/1909.

22 Zemaljsko vakufsko ravnateljstvo je bilo izvršni organ Vakufsko-mearifskog saborskog odbora.

6. Nusret, Šehić, *Autonomni pokret Muslimana za vrijeme austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1980.

PRILOG:

Izvodi iz zapisnika o rezultatima izbora za vjerske i vakufsko-mearifске džematske odbore na području gračaničkog sreza 1909. godine

Posluhom naređenja Zemaljskog vakufskog ravnateljstva u Sarajevu²³ od 1. maja 1909. godine br. 2666/09 izvješćuje se da je potpisano Kotarsko vakufsko povjerenstvo u smislu gornje naredbe obavilo vjerske i vakufsko-mearifске džematske izbore u pojedinim općinama na području ovog kotara zatim u gradu Gračanici na sveopće želje prisutnih skupština i po njihovoj uvidavnosti ustanovilo članove džematskog međzliisa kao i njihove zamjenike na način kao što slijedi.

Izbori su obavljani u periodu od 15. do 17. jula 1909. godine.

Gračanica kasaba–Kao članovi izabrani su: 1) Muhamedaga Bećirbegović, 2) Mujaga Kučukalić, 3) hafiz Mehmed ef. Okić, 4) Ahmetaga Širbegović, 5) Mujaga Muftić, 6) Mustafa ef. Hodžić, 7) Širbeg Širbegović, 8) H. Bećiraga Tihić, 9) Mustafa H. Sulejmanović, 10) Omeraga Hifziefendić, 11) hafiz Seid ef. Omerbegović. Kao zamjenici izabrani su: 1) Mehmed Rešidbegović, 2) hadži Medo Suman, 3) Osman ef. Hifziefendić, Mula Silejman Fazlić, 5) hafiz Bećir ef. Lika, 7) Avdaga Prohić, 8) hafiz H. Hasan ef. Omerbegović. Svi iz Gračanice

Orahovica–Kao članovi izabrani su: 1) Ibrahim Gazibegović, 2) Osman Mujić, 3) Mustafa Mekić, 4) Mustafa Muratović, 5) Osman Hajrić, 6) Mehaga Hajrić, 7) Salih hadži Delić, 8) Adem Mujić. Kao zamjenici izabrani su: 1) Mustafa Džafić, 2) Mehmed Džafić, 3) Mustafa Karić, 4) Osman Ibragić, 5) Hašim Mahmutović, 6) Mustafa Mujić. Svi iz Orahovice

Malešići–Kao članovi izabrani su: 1) Mula Omer Duraković, 2) Murat Memić, 3) Hasan Suljić, 4) Arif Halilović, 5) Bajram Halesić (Kalesić, n.a.), 6) Omer Duraković, 7) Mehmed Čamdžić. Kao zamjenici izabrani su: 1) Selim Duraković, 2) Hasan Hasić, 3) Hazim Šehić, 4) Osman Delić, 5) Husein Hankušić. Svi iz Malešića.

Pjeskavica (Piskavica, n.a.)– kao članovi izabrani su: 1) hadži Husein Spahić, 2) Mustafa Kovačević, 3) Mustafa H. Spahić. Kao zamjenici izabrani su: 1) Omer H. Spahić, 2) Mehmed Brkić. Svi iz Pjeskavice (Piskavice, n.a.)

Škahovica – kao članovi izabrani su: 1) Husein Nurkić, 2) Husein (Osmanov) Mula-huseinović, 3) Ibrahim (Ibrahimov) Mulahuseinović, 4. Mustafa Delić, 5) Hasan Mulahuseinović. Kao zamjenici izabrani su: 1) Osman Dedić, 2) Smail Okić, 3) Ahmet Smailović. Svi iz Škahovica

Lukavica – Kao članovi izabrani su: 1) Mula Omer Mujkanović, 2) Mula Munib Deredžić, 3. Mula Osman Delić, 4) Osman Šiljić, 5) Hasan Afić, ? 6) Ibrahim Degić (Delić, n.a.), 7) Hasan Delihodžić, 8) Bego Grgić (?), 9) Mula Omer Omerović. Kao zamjenici izabrani su: 1) Ibrahim Čorić, 2) Ibrahim Kadrić, 3: Osman Smailović, 5) Ibrahim (Osmanov) Đogić, 6. Husein Đogić, 7) Omer Bašić. Svi iz Lukavice

Brijesnica (Bresnica) – Kao članovi izabrani su: 1) Ibrahim Bećirović, 2) Omer Vehabović, 3) Mula Omer Konjić, 4. Mustafa Vehabović, 5) Ibrahim Mašić, 6) Omer Šerbo, 7) Ibrahim Alibašić. Kao zamjenici izabrani su: 1) Arif Mulabdić, 2) Hasan Kahrman, 3) Osman Klokić, 4) Mustafa Dautović. Svi iz Brijesnice

Babići – Kao članovi izabrani su: 1) Mustafa Halilović, 2. Ibrahim Halilović, 3) Mehmed Kahvedžić, 4) Halil Bečić (Bešić, n.a.), 5. Mehmed Mustafić. Kao zamjenici izabrani su:

23 Zemaljsko vakufsko ravnateljstvo je izvršni organ ZVP (K)

1) Halim (Avdin) Halimić, 2) Abdulah Kahvedžić, 3) Mustafa Jašarević. Svi iz Babića

Stjepanpolje – Kao članovi izabrani su: 1) Ibrahim Mejremić, 2) Husein Avdić, 3) Husein Ibrahimović, 4) Mustafa Mujanović, 5) Hasan Korić, 6) Mustafa Mujkanović, 7) Mustafa Ibrahimović. Kao zamjenici izabrani su: 1) Omer Smailović, 2) Bećir Mehmedović, 3) Hasan Hadžić, 4) Husein Mejremić, 5) Ibrahim Okić. Svi iz Stjepanpolja

Babunovići – kao članovi izabrani su: 1) Hasan Smajić, 2) Mula Omer Ferizović, 3) Hasan Sinanović, 4) Osman Luhić (Lulić, n.a.), 5) Mehmed Luhić (Lulić, n.a.). Kao zamjenici izabrani su: 1) Ibrahim Avdić, 2) Ibrahim Henjalo ?, 3) Hasan Sarajlić. Svi iz Babunovića

Čekanići–Kao članovi izabrani su: 1) Hasan Djedović, 2) Sulejman Djedović, 3) Mustafa Mešanović, 4) Jusuf Jusufović, 5) Mehmed Hodžić. Kao zamjenici izabrani su: 1) Omer Djedović, 2) Abdulah Muftić, 3) Kasim Mulabdić. Svi iz Čekanića

Rapatnica–Kao članovi izabrani su: 1) Rustem Kešetović, 2) Husein Karić, 3) Mustafa Karić, 4) Hašim Kešetović, 5) Mustafa hadži Duranović (Duraković?). Kao zamjenici izabrani su: 1) Ahmet Selmanović, 2) Halil ?, 6) Osman Mašić. Svi iz Rapitnice

1) Doborovci–Kao članovi izabrani su: 1) Mula Hašim Huskanović, 2) Husein Džananović, 3) Mula Mehmed Hamidović, 4) Mula Nazif Džafić, 5) Halil Serhatlić, 6) Ibrahim Hamzić. Kao zamjenici izabrani su: Alija Alić, 2) Halil Džafić, 3) Ibrahim Alibegović, 4) Omer Kovačević, 5) Osman Jukić. Svi iz Doborovaca

Grabska Turska–Kao članovi izabrani su: 1) Mehmed Mujkanović, 2) Ibrahim Muratović, 3) Meho Hurtić, 4) Ibrahim Ibrahimović, 5) Bešir Hurtić, 6) Salih Hadžić, 7) Hasan Hadžić. Kao zamjenici izabrani su: 1) Hasan Salkanović, 2) Omer Buljubašić, 3) Ibrahim Zahirović, 4) Husein Karačić, 5) Salih Salkanović. Svi iz Grabske Turske

Sjenica (Sjenina, n.a.)–Kao članovi izabrani su: H.(nečitko) Brdarić (Bradarić?), 2) Mula Alija Osmanović, 3) Abdulah Lalić, 4) Mustafa Begić, 5) Mujo Alić, 6) Osman Safić (Sofić, Softić?), 7) Irišagić (Ibrišagić, n.a.). Kao zamjenici izabrani su: 1) Hajro Muratović, 2) Mujo Muratović, 3) Mehmed Alić, 4) Mustafa Alić, 5) Avdo Mešanović. Svi iz Sjenica (Sjenine)

Džakule – Kao članovi izabrani su: 1) Arif Kulović, 2) Mula Osman Hodžić, 3) Abdulfatih Halilović, 4) Mula Nuhan Nuhanović, 5) Adil Zahirović, 6) Ibrahim Džafić, 7) Abdulah Šerberčić. Kao zamjenici izabrani su: 1) Omer Selimović, 2) Kasim Musić, 3) Osman Jahetović, (Zaketović, n.a.) 4) Salih Ahmetbašić, 5) Sadik Kulović. Svi iz Džakula

Vranovići–Kao članovi izabrani su: 1) Omer Nurkić, 2) Mehmed Nosić (Nasić, n.a.), 3) Mula Salih Nurkić, 4) Mula Agan Alibegović, 5) Hasan Nosić (Nasić, n.a.). Kao zamjenici izabrani su: 1) Osman Karić, 2) Ibrahim Hasibović (Habibović, n.a.), 3) Rašid Nosić (Nasić, n.a.). Svi iz Vranovića

Klokočnica–Kao članovi izabrani su: 1) Sabit Nurkić, 2) Sadik Bradarić, 3) Mujaga Dizdarević, 4) Husein Omerović, 5) Hasan Džeko (Džebo n.a.), 6) Ibrahim Karić, 7) Husein Banjić. Kao zamjenici izabrani su: 1) Mustafa Mujkić, 2) Salih Batalović, (Bakalović, n.a.) 3) Husein Halilović, 4) Mustafa Smailbegović, 5) Osman Bratić. Svi iz Klokočnice

Stanić Rijeka (Rieka)- Kao članovi izabrani su: 1) Nurbeg Bešlagić, 2) Mula Osman Delić, 3) Đulaga Humić, 4) Mehmed Avdić, 5) Murat Čeliković. Kao zamjenici izabrani su: 1) Dervišaga Đulbić, 2) Akšamaga Bešlagić, 3) Dedo Omerović Svi iz Stanić Rijeke (Stanićrieke)

Na dalje saopćuje se da je ovo povjerenstvo obavilo izbor za kotarskog vakufskog međžlisa za grad Gračanicu na dan 9. august tekuće godine u prisustvu unutra zapisivanih članova. Iz njihove sredine izabrana su šestorica članova za članove za kotarsko vjersko vakufsko-mearifskog međžlisa i ustanovila članove kao što slijedi: 1) Ahmetagu Širbegovića, 2. Mujagu

Kučukalića, 3) Mahmutagu Širbegovića, 4) Širbega Širbegovića, 5) Mahmutaga Rešidbegovića, 6) hafiz Seir? ef. Osmanbegovića.

Za zamjenike su predloženi: Mustafa H. Sulejmanović, Mustafa ef. Hodžić i Omeraga Hifziefendić-svi iz Gračanice. Za predsjednika je izabran Mujaga Kučukalić, a za potpredsjednika hafiz Mehmed ef. Okić, oba iz Gračanice.

Zatim, izabrani članovi kotarsko-vakufsko-mearifskog povjerenstva jednoglasno birale su svoje sredine za okružno povjerenstvo (*dopisano za okružni izborni odbor): Mahmutagu Rešidbegovića i Ahmetagu Širbegovića, oba iz Gračanice.

Dočim, općine Sokol i Sladna, kao što je to ZVR (Zemaljsko vakufsko ravnateljstvo, n.a.) ovdašnjim izviješćem od 21. Jula 1909. br. 134/09 saopćeno, u svojim džematima vjersko mearifске džematske izbore do danas nisu obavili.

Ovim se veleslavnom ZVR na gornju naredbu, uz prilog izbornog zapisnika od 11. 8. 1909. br. 145, dostavlja ovo na znanje i ravnaje radi obavještenje.

Gračanica, 11. 8. 1909. Sreski šerijatski sudija i predsjednik sreskog VMP A. Mehinagić

SUMMARY

HOW THE FIRST RELIGIOUS AND WAQF-MA'ARIF (VAKUFSKO-MEARIFSKO) JEMAT (DŽEMAT) ELECTIONS WERE CONDUCTED IN THE GRAČANICA AREA IN 1909

The struggle of the Muslims of Bosnia and Herzegovina for religious and waqf-ma'arif autonomy

ended successfully with the publication of the Statute for the autonomous administration of Islamic religious and waqf-ma'arif affairs in Bosnia and Herzegovina (Autonomous Statute), on the 1st of May 1909. One of the first provisions of this statute was that for the first time in their history, Bosnian Muslims were free to elect their representatives in their jemat and waqf-ma'arif bodies. Based on this provision the elections in the Gračanica district were successfully organized and conducted in the middle of July of the same year for the city of Gračanica and 18 seats (jemats). Only the Soko and Sladna elections were held in 1909 and 1910. The available archival materials failed to determine why the two jemats had no elections and whether they were held at all after 1910. According to the autonomous Statute the Soko and Sladna jemats were obliged to pay a mandatory tax (contribution) for maqtabs like all others jemats in which elections were held, although they did not conduct elections for their representatives in the religious and waqf-ma'arif bodies. Although the elections for the representatives in the Muslim religious and waqf-ma'arif bodies were successfully conducted in Gračanica, the collection of the maqtab taxes was not successful and considerable debt was accumulated which had to be forcefully collected. Problems related to the difficult collection of the Maqtab tax of the Gračanica Muslims was reported to the Provincial Government in Sarajevo by the district head, and the Government suggested that there should be no forceful collection of the tax by the Provincial government but that the debt should be forgiven. We have no information about the outcome of this situation and if this proposal was accepted.